

BS/121/2009

OPINIE POLAKÓW

O WYCHOWANIU I ROLI SZKÓŁ

W PROCESIE WYCHOWAWCZYM

Znak jakości przyznany CBOS przez Organizację Firm Badania Opinii i Rynku
3 października 2008 roku

Człowiek jest jedynym stworzeniem, które powinno być wychowywane. [...] Człowiek może stać się człowiekiem tylko poprzez wychowanie. Jest tylko tym, co wychowanie z niego uczyni.

Immanuel Kant „O pedagogice”

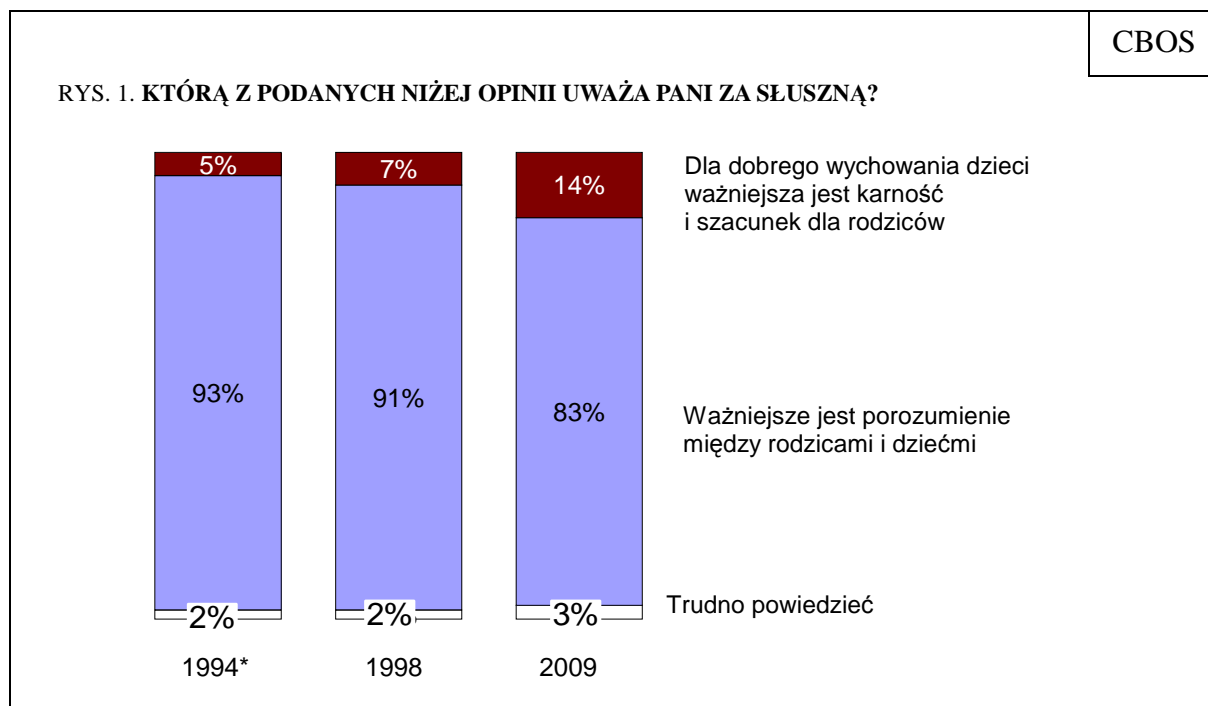
W sierpniowym badaniu¹ sondowaliśmy opinie Polaków m.in. o tym, jak należy zajmować się dziećmi, jakie wartości im przekazywać, a także o błędach, jakie popełniają rodzice. Badani przedstawiali swoje przemyślenia dotyczące preferowanego przez nich modelu wychowania w rodzinie, ponieważ to właśnie rodzina kształtuje osobę ludzką i jest amortyzatorem zmian społecznych. Naszym celem było pokazanie mechanizmów rządzących tym procesem oraz adaptacji rodzin do zmian, jakie zaszły w ciągu ostatnich dwudziestu lat.

ROLA RODZINY

Z naszych dotychczasowych badań wynika, że dla Polaków rodzina jest niezwykle cenną wartością. Przekonanie o tym, że w procesie wychowania porozumienie między dziećmi a rodzicami jest ważniejsze niż karność, było i pozostaje powszechne. Porównując najnowsze wyniki z uzyskanymi w poprzednich sondażach widzimy jednak, że poparcie dla karności i szacunku dla rodziców wzrosło. Odsetek wskazań, że karność jest ważniejsza w wychowaniu niż relacje oparte na porozumieniu, rośnie wraz wiekiem respondentów, maleje natomiast wraz ze wzrostem miejscowości zamieszkania, poziomu wykształcenia oraz wysokości dochodu na osobę w rodzinie (patrz tabele aneksowe).

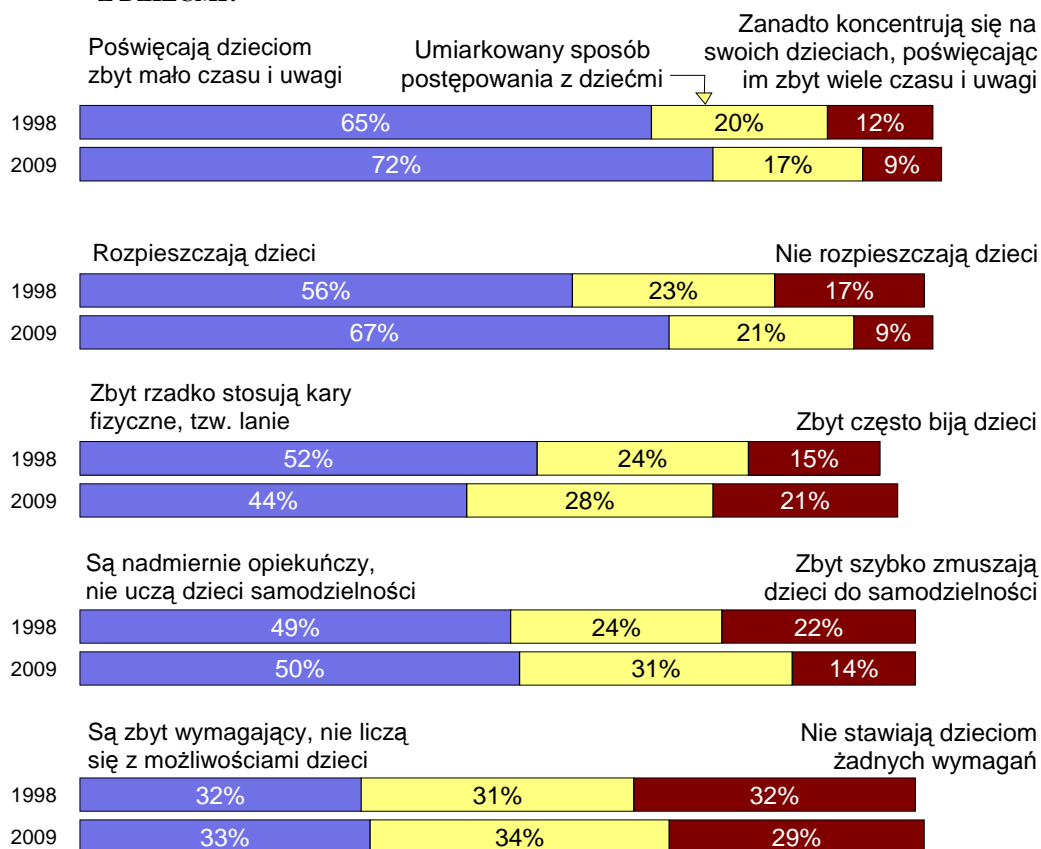
¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (231) przeprowadzono w dniach 6–12 sierpnia 2009 roku na liczącej 1041 osób reprezentatywnej próbie losowej dorosłych Polaków.

* Badanie CBOS „Moja rodzina”, reprezentatywna próba losowo-adresowa dorosłych mieszkańców Polski wychowujących co najmniej jedno dziecko poniżej 19 lat (N=1222)

W opinii większości badanych (72%) największym problemem dzisiejszych rodziców jest brak czasu, który dotyka zapewne nie tylko polskie rodziny. Co więcej, w ostatnich latach czas poświęcany dzieciom zdaje się kurczyć – w 1998 roku na brak czasu zwróciło uwagę 65% ankietowanych. Przyczyną tego stanu rzeczy mogą być zmieniające się wzory stylów życia i wydłużający się czas pracy – rodzice często muszą zostawać po godzinach. Znaczenie mają też godziny pracy. W większych miastach szczególnie popularny stał się przedział od 9.00 do 17.00, podczas gdy wcześniej rodzice pracowali na ogół od 7.00 lub 8.00 rano i wracali do domu wkrótce po tym, jak dzieci kończyły szkołę. W ten sposób można wyjaśnić, dlaczego to właśnie w największych miastach odpowiedź „rodzice poświęcają dzieciom zbyt mało czasu” jest wskazywana najczęściej (82%). W małych miastach i na wsiach, poza nieco inną organizacją pracy, mniej czasu zajmuje również dojazd do miejsca zatrudnienia. Na zbyt mało uwagi poświęcanej dzieciom częściej wskazują również osoby o wysokim statusie zawodowym, co potwierdza tezę o związku między pozycją społeczno-zawodową a świadomością niedostatków w wychowaniu dzieci. Wydaje się, że rodzice są świadomi tego, iż powinni więcej czasu spędzać z dziećmi – aż 77% z nich przyznaje, że zbyt mała ilość czasu poświęcanego dzieciom jest problemem w polskich domach, podczas gdy osoby niebędące rodzicami są nieco bardziej wyrozumiałe – 69% zauważa ten brak.

RYS. 2. JAK PAN(I) UWAŻA, JAK W DZISIEJSZYCH CZASACH RODZICE NA OGÓŁ POSTĘPUJĄ Z DZIEĆMI?

Badani otrzymali listę przeciwstawnych opinii o metodach wychowawczych rodziców. Posługując się siedmiostopniową skalą wskazywali opinię bardziej odpowiadającą ich poglądom w tej sprawie. Pominięto odpowiedzi „trudno powiedzieć”

Zbyt małą ilość czasu spędzaną z dziećmi Polacy rekompensują rozpieszczaniem swoich pociech. Dwie trzecie ankietowanych (67%) uważa, że polskie dzieci są rozpieszczane, tylko 9% jest przeciwnego zdania. Ta opinia nie jest uzależniona od statusu społecznego rodziców – wszystkie grupy społeczne są co do tego zgodne w podobnym stopniu, przyznają się do tego też sami rodzice (71%). Obecnie więcej badanych niż jedenaście lat temu uważa, że dzieci są rozpieszczane – wówczas tę odpowiedź wybrało 56% ankietowanych. Co drugi respondent (50%) twierdzi, że rodzice są nadmiernie opiekuńczy, a tylko co siódmy (14%) zarzuca niektórym rodzicom zbyt szybkie zmuszanie dzieci do samodzielności.

Od ostatniego badania znaczącej zmianie uległa również ocena stosowania kar fizycznych wobec dzieci. Wówczas nieco ponad połowa Polaków (52%) mówiła, że kary

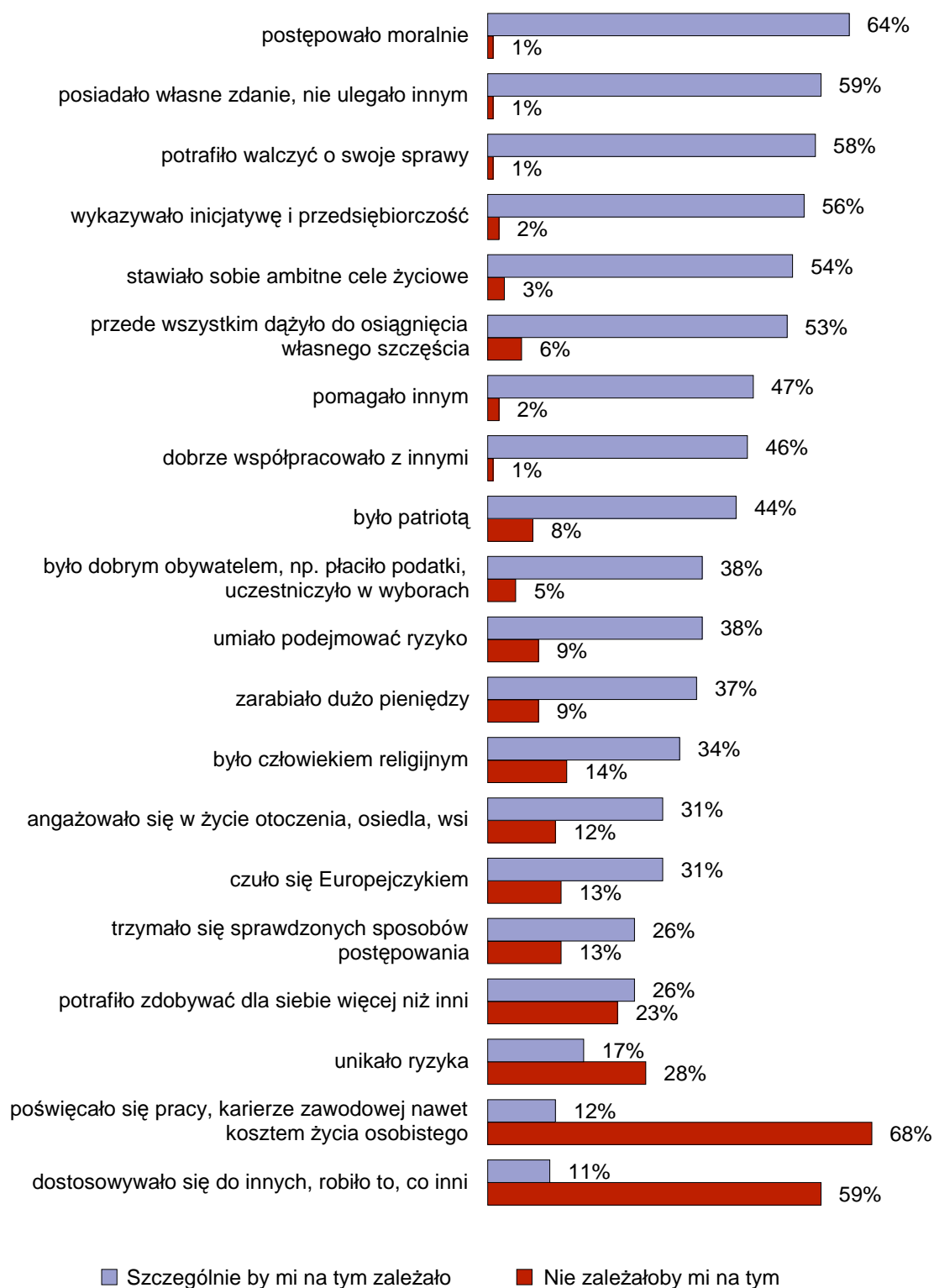
fizyczne wobec dzieci są stosowane zbyt rzadko, w tegorocznym sondażu taki pogląd wyraziło 44% ankietowanych. Na opinie respondentów mogły wpłynąć niedawne skandaliczne przypadki znęcania się nad dziećmi, ujawnione przez media. Trzeba także mieć w pamięci debatę prowadzoną na łamach prasy o tym, „czy wolno dać dziecku klapsa” – kierując się poprawnością polityczną należało stwierdzać, że kary fizyczne są raczej formą przemocy niż metodą wychowawczą. Jednak pogląd, że ludzie zbyt często biją dzieci, dominuje tylko wśród osób najlepiej wykształconych, o wysokim statusie zawodowym.

Badani mają podzielone opinie na temat wymagań stawianych dzieciom. Zdaniem jednej trzeciej respondentów, rodzice są zbyt wymagający wobec dzieci, zbliżona liczebnie grupa twierdzi, że nie stawiają im żadnych wymagań. Opinie te nie są uzależnione od zmiennych społeczno-demograficznych, co więcej, nie różnią się od tych sprzed jedenastu lat.

Respondenci określali też cechy, które chcieliby widzieć w dzieciach, gdy będą już dorosłe. W odpowiedziach na to pytanie, które zadaliśmy nie tylko rodzicom, ale wszystkim ankietowanym, zawarty jest obraz idealnego, pożądanego społeczeństwa. Polakom zależy przede wszystkim na tym, żeby dzieci, gdy dorosną, postępowały moralnie (64% wskazań). Co ciekawe, nie łączy się to z religijnością, bo tego dla przyszłych pokoleń pragnie zaledwie 34% ankietowanych. Moralność postępowania jako cechę pożądaną częściej wskazują osoby zamożne (70%) niż uzyskujące niskie dochody (59%), częściej też osoby lepiej wykształcone (70%) niż mające wykształcenie podstawowe (60%) i zasadnicze zawodowe (56%).

Ankietowani kolejno wskazywali na cechy układające się w osobowość dobrze przystosowaną do kapitalizmu: nieuleganie innym (wzrost liczby wskazań wprost proporcjonalny do wykształcenia i wielkości miejsca zamieszkania), umiejętność walki o własne interesy, którą za priorytetową uważa 58% Polaków, inicjatywa i przedsiębiorczość (tę cechę częściej wybierają zamożniejsi) oraz ambicja i dążenie do osiągnięcia przede wszystkim własnego szczęścia. Można stwierdzić, że Polacy wiedzą już, czego potrzeba do osiągnięcia sukcesu w gospodarce kapitalistycznej, i takie cechy chcieliby wpoić dzieciom. Jednak już tylko 38% ankietowanych uważa za szczególnie pożądaną umiejętność podejmowania ryzyka.

RYS. 3. **NIEZALEŻNIE OD TEGO, CZY MA PAN(I) DZIECKO, PROSZĘ POWIEDZIEĆ CZY CHCIAŁ(A)BY PAN(I) ŻEBY ONO, GDY DOROŚNIE:**

Na rysunku pominięto odpowiedzi „raczej by mi na tym zależało” i „trudno powiedzieć”. Odpowiedzi „raczej by mi na tym nie zależało” oraz „w ogóle by mi na tym nie zależało” zostały połączone

Prawie połowie Polaków szczególnie zależałoby na tym, żeby dzieci w przyszłości pomagały innym. Im respondenci są słabiej wykształceni, tym częściej wybierali tę odpowiedź. Wagę zaangażowania na rzecz lokalnej wspólnoty dostrzegają przede wszystkim mieszkańcy małych miast i wsi – zapewne dlatego, że tam więzi międzyludzkie opierają się jeszcze na tradycyjnych formacjach, takich jak rodzina, sąsiedzi czy parafia, gdzie współdziałanie zakorzenione jest w codziennych praktykach. Takiego działania na rzecz innych nie ma już w większych miastach (lub zdarza się ono dużo rzadziej), gdzie ludzie są bardziej zatomizowani, a w załatwianiu spraw społeczności większą rolę odgrywają zbiurokratyzowane urzędy. Zaangażowanie na rzecz wspólnoty jako cecha szczególnie pożądana w przyszłym życiu jednostek wykazuje duże uzależnienie od wiary – cechę tę wybrało 41% praktykujących kilka razy w tygodniu (dla porównania – zaledwie 25% nieuczestniczących w praktykach religijnych).

Odsetek tych, którzy zwracają szczególną uwagę na patriotyzm i bycie prawym obywatelem, jest wyższy od zwolenników bycia Europejczykami. Nie oznacza to jednak, że Polacy nie chcą się czuć w Europie jak w domu, lecz raczej że dostrzegają konieczność kultywowania tradycji narodowej. Częstszemu podkreśleniu wagi patriotyzmu sprzyja wiek (starsi ludzie bardziej cenią tę cnotę) oraz uczestnictwo w praktykach religijnych (im częściej ktoś chodzi do kościoła, tym bardziej zwraca uwagę na miłość do ojczyzny). Na Europejczyków chcą wychować dzieci zwłaszcza mieszkańcy dużych miast – wskazywanie tej cechy wzrasta wraz z wielkością miejsca zamieszkania.

Trzymanie się sprawdzonych sposobów postępowania to cecha, której częstość wskazywania maleje wraz ze wzrostem wykształcenia – tylko 17% respondentów najlepiej wykształconych chciałoby, by tak zachowywały się w przyszłości dzieci, natomiast wśród osób z podstawowym wykształceniem życzyłoby sobie tego 31%. W obliczu tak szybko zmieniającego się świata uczenie dzieci działania według „starych sprawdzonych metod” może hamować ich innowacyjność i adaptację do nowej rzeczywistości. Rady starszych pokoleń dotyczące postępowania w życiu mogą się okazać niezwykle cenne, jednak nie na wszystkich polach aktywności dzisiejszej młodzieży.

Zarabianie dużych pieniędzy za szczególnie ważne uznało zaledwie 37% badanych. Odpowiedź tę najbardziej różnicuje przynależność społeczno-zawodowa: wśród przedstawicieli kadry kierowniczej co czwarty (24%) kładłby szczególny nacisk na zarobki, natomiast wśród pracowników usług niemal połowa; im mniejsze dochody na osobę w rodzinie, tym częstsze wskazania na zarobki. Przeświadczenie o tym, że należy mieć więcej

niż inni, często określane jako nasza wada narodowa, nie znajduje pokrycia w deklaracjach ankietowanych – nie oznacza to jednak, że na poziomie praktyki życia codziennego ludzie nadal się tak zachowują. Widzimy jednak, iż norma mówiąca o tym, że trzeba mieć więcej niż inni, jest bardzo słaba. Najsilniejsza jest wśród rolników – co trzeci wskazuje ją jako bardzo ważną. Jej waga spada wraz ze wzrostem zamożności gospodarstwa domowego. Wśród cech najmniej pożądanых jest ograniczenie życia prywatnego na rzecz zawodowego. Polacy nie chcą, by ich dzieci poświęcały swoje szczęście osobiste dla kariery i pieniędzy. Niezbyt dobrze widziane jest także dostosowywanie się do innych.

Dysponując wynikami wcześniejszych badań mogliśmy porównać, czy w ciągu ostatnich kilkunastu lat zmieniły się strategie wychowawcze i priorytety oraz sprawdzić, czy zmiana systemu gospodarczego i politycznego wpłynęła na wartości przekazywane dzieciom.

Tabela 1

Na co, Pana(i) zadaniem, powinni zwrócić szczególną uwagę rodzice wychowujący dzieci? Czego głównie powinni nauczyć dzieci?	Wskazania respondentów według terminów badań		
	1990*	1997	2009
	w procentach		
Szacunku dla innych ludzi	76	74	81
Pracowitości	87	84	77
Poczucia odpowiedzialności	68	68	69
Dobrych manier	46	52	45
Stanowczości, wytrwałości	27	35	33
Niezależności	12	27	33
Oszczędności, oszczędzania pieniędzy i rzeczy	43	50	30
Religijności	62	35	29
Wyobraźni	10	9	19
Posłuszeństwa	42	37	16
Bezinteresowności	9	8	14

Badani mogli wybierać nie więcej niż pięć odpowiedzi

* Dane pochodzą z badania „Różne wartości w życiu”, realizowanego przez zespół: A. Jasińska-Kania, J. Koralewicz, M. Marody

W okresie dzielącym nas od ostatniego badania nastąpiły wyraźne zmiany w wartościach, na które należy zwracać uwagę w procesie wychowawczym. Polacy uważają dziś za najważniejsze nauczanie dzieci szacunku dla innych ludzi (wzrost znaczenia tej cechy o 7 punktów procentowych). Na drugim miejscu znalazła się pracowitość, jednak liczba wskazań na tę cechę zmalała w ostatnich latach. Być może kojarzy się ona wciąż raczej z pracą fizyczną. Jeśli tak, to można prognozować, że waga pracowitości będzie dalej słabnąć. Grupą, która najczęściej ją wybierała, są robotnicy (ponad 80% wskazań), wybieralność tej cechy maleje wraz ze wzrostem dochodu *per capita* w rodzinie. Kolejną cechą wartą

przekazania następnym pokoleniom jest odpowiedzialność, której ważność od lat się nie zmienia, wskazuje ją niemal 70% respondentów. Na poczucie odpowiedzialności, co może zaskakiwać, częściej zwracają uwagę osoby młodsze (76% wskazań wśród respondentów w wieku 18–24 lata) niż starsze (61% w grupie osób mających 65 lat i więcej). Nauczenie odpowiedzialności jest cenione przede wszystkim przez mieszkańców największych miast (83%). Wpajanie dzieciom poczucia odpowiedzialności zależy również od zamożności rodziny – im bardziej zamożna, tym większy nacisk na tę cechę.

Widać również, jak wzrasta ranga cech, o których często się mówi w społeczeństwach późnej nowoczesności – niezależność (od 1990 roku przybyło wskazań o 21 punktów procentowych) i wyobraźnia. Obie są cenione głównie przez osoby lepiej wykształcone oraz zajmujące kierownicze stanowiska. Na niezależność i wyobraźnię częściej wskazują rodzice niż ludzie bezdzietni. Wagę stanowczości i wytrwałości doceniają najbardziej respondenci młodzi (45% wskazań) oraz zamożni (46%).

Teorie modernizacji mówią o tym, że w społeczeństwie konsumenckim spada konieczność oszczędzania rzeczy, więc nauczenie tego własnych dzieci nie jest już konieczne. Również w powyższej tabeli widać duży spadek wskazywania na tę cechę w ciągu ostatnich kilkunastu lat. Po dokładniejszej analizie okazuje się, że najmniej chętnie z nauki oszczędzania rezygnują osoby mniej wykształcone (39% wskazań wobec 16% wśród mających wyższe wykształcenie) oraz mieszkające na wsiach lub w mniejszych miejscowościach. Dostrzeganie wagi tej cechy uzależnione jest również od dochodów rodzinnych: jedynie co piąty respondent dobrze sytuowany widzi potrzebę nauczania dzieci oszczędzania pieniędzy i rzeczy, podczas gdy jako pożądaną wskazało ją niemal dwukrotnie więcej osób najbiedniejszych.

Zmalała też rola posłuszeństwa – w 1990 roku aż 42% respondentów mówiło, że rodzice powinni je egzekwować, a dziś twierdzi tak zaledwie co szósty badany (16%). Co ciekawe, posłuszeństwa chętniej uczyłyby osoby bezdzietne (18% wskazań, wobec 11% wśród rodziców).

Najbardziej jednak zmalała rola religijności w procesie wychowawczym (aż o 33 punkty procentowe od roku 1990). Może to być pośredni dowód na postępującą sekularyzację. Nawet jeśli wciąż około 90% Polaków uważa się za katolików, fakt, że nie uznają oni za ważne, aby przekazywać wiarę dzieciom, może sprawić, że w ciągu jednego lub dwóch pokoleń społeczeństwo stanie się bardziej zlaicyzowane. O chęci przekazywania religijności najrzadziej mówią mieszkańcy większych miast, ludzie z wyższym wykształceniem oraz

nieuczestniczący w praktykach religijnych. Wagę tej cechy docenia 66% badanych uczestniczących kilka razy w tygodniu w praktykach, ale już tylko 40% chodzących do kościoła raz w tygodniu.

Proces wychowywania dzieci i przekazywania im wartości odbywa się każdego dnia w różnych sytuacjach. Jest wiele elementów składowych tego procesu, a wśród nich m.in. uczestniczenie w codziennych radościach i kłopotach dziecka. Zapytaliśmy respondentów, jak często robią coś wspólnie z dzieckiem.

Najczęstszą formą kontaktu z dzieckiem i okazywania mu swojego zainteresowania jest rozmowa. Zdecydowana większość rodziców (81%) deklaruje, że ma na to czas codziennie lub kilka razy w tygodniu. Powiernicami dzieci częściej są matki: aż 92% kobiet twierdzi, że rozmawia codziennie lub kilka razy w tygodniu ze swoimi dziećmi o ich przeżyciach. Zdecydowanie najrzadziej potrzebę rozmowy z dziećmi dostrzegają robotnicy i rolnicy (zobacz tabele aneksowe).

Tabela 2

Jak często zdarza się Panu(i) mieć czas, aby porozmawiać z dzieckiem o jego sprawach, przeżyciach?	Wskazania rodziców według terminów badań	
	1998 (N=370)	2009 (N=306)
	w procentach	
W zasadzie codziennie	45	53
Kilka razy w tygodniu	34	28
Tylko w niedzielę lub inne wolne dni	14	14
Prawie wcale	4	4
Trudno powiedzieć	3	1

Polacy rzadziej niż w poprzednich latach pomagają dzieciom w nauce i odrabianiu lekcji. Przyczyną tego mogą być reguły rynku pracy – dziś rodzice dużo więcej pracują i nie mają już czasu, by zaglądać do zeszytów dzieci. Sprawami szkolnymi nadal – podobnie jak w roku 1998 – zajmują się głównie kobiety: 51% z nich deklaruje codzienną pomoc, podczas gdy wśród mężczyzn tylko 17%. Pilnowaniem, czy dzieci odrobiły lekcje, i pomaganiem w nauce częściej zajmują się specjaliści z wyższym wykształceniem i kadra zarządzająca (72% pomaga codziennie lub co najmniej kilka razy w tygodniu), podczas gdy zdarza się to jedynie w niespełna co trzeciej rodzinie robotników niewykwalifikowanych (29%).

Tabela 3

Jak często zdarza się Panu(i) mieć czas, aby odrabiać z dzieckiem lekcje, pomagać w nauce?	Wskazania rodziców według terminów badań	
	1998 (N=333)	2009 (N=269)
	w procentach	
W zasadzie codziennie	48	36
Kilka razy w tygodniu	21	19
Tylko w niedzielę lub inne wolne dni	9	13
Prawie wcale	14	27
Trudno powiedzieć	8	6

Wspólna zabawa i aktywne spędzanie czasu stają się coraz popularniejsze w polskich rodzinach. Większość rodziców poświęca temu swoją uwagę na co dzień lub kilka razy w tygodniu. Niestety co dziewiąta rodzina nie spędza nigdy czasu ze swoimi dziećmi w ten sposób. Aktywność i poświęcanie dzieciom uwagi zależą od wykształcenia rodziców. Im wyższe wykształcenie, tym więcej osób deklaruje swoje zaangażowanie w ten rodzaj działania – może to wynikać z większej świadomości, że nie wystarczy tylko być w jednym pokoju, ale trzeba okazać dzieciom zainteresowanie i robić coś razem. Wspólnym zabawom sprzyja również zamożność – im bogatszy dom, tym częściej słyszymy deklarację o wspólnych rozrywkach.

Tabela 4

Jak często zdarza się Panu(i) mieć czas, aby wspólnie z dzieckiem bawić się, iść na spacer?	Wskazania rodziców według terminów badań	
	1998 (N=411)	2009 (N=312)
	w procentach	
W zasadzie codziennie	29	35
Kilka razy w tygodniu	28	28
Tylko w niedzielę lub inne wolne dni	31	24
Prawie wcale	9	11
Trudno powiedzieć	3	1

Odpowiedzi „Prawie wcale nie wychodzę z dzieckiem do kina i teatru”, w znacznym stopniu zależą od wykształcenia rodziców – znacznie rzadziej dotyczą osób z wyższym wykształceniem niż mających ukończoną szkołę podstawową lub zasadniczą zawodową. Rodzice pokazując dzieciom pewne zachowania, takie jak czytanie czy wychodzenie do kina lub teatru, wpływają na przyszłe sposoby korzystania z kultury. Mimo prowadzonej od kilku lat akcji „Cała Polska czyta dzieciom”, zaledwie 42% respondentów deklaruje, że robi to codziennie lub kilka razy w tygodniu.

Tabela 5

Jak często zdarza się Panu(i) mieć czas, aby z dzieckiem:	Codziennie	Kilka razy w tygodniu	Tylko w niedzielę lub inne wolne dni	Prawie wcale	Trudno powiedzieć
	w procentach				
– oglądać telewizję	39	33	14	13	1
– wykonywać obowiązki domowe	35	39	11	13	2
– chodzić na zakupy	19	41	22	16	2
– czytać dziecku książkę	20	22	11	44	3
– wyjść do kina, teatru	5	7	27	58	3

ROLA SZKOŁY

Wyniki badań pokazują, że oprócz rodziny ważną rolę w socjalizacji młodego pokolenia, w przygotowaniu dzieci do dorosłego życia odgrywa również szkoła. Badani pytani o to, kto powinien zaznajomić dzieci z poszczególnymi kwestiami, najczęściej mówili o rodzicach i szkole. Niewielkie pole do działania zostawia się dziadkom lub kościołowi, natomiast docenia się rolę mediów jako instytucji mającej obowiązek zainteresować młodych ludzi sprawami kraju, uczynić z nich obywateli.

Tabela 6

Kto przede wszystkim powinien:	Rodzice	Szkoła, nauczyciele	Dziadkowie	Kościół	Telewizja, gazety	Internet	Koleżanki, koledzy	Nikt	Trudno powiedzieć
	w procentach								
– nauczyć dziecko wzorów dobrego zachowania	99	56	10	4	1	0	1	1	0
– rozwijać zainteresowania, uzdolnienia	88	79	2	1	2	2	2	2	0
– rozmawiać na tematy płci, wychowania seksualnego	88	65	1	2	1	0	1	3	2
– przygotować do wyboru zawodu	73	71	1	0	1	1	1	15	1
– zainteresować sprawami społecznymi i politycznymi	62	64	2	1	18	4	1	7	2

Respondenci mieli możliwość wybrania dwóch instytucji lub osób odpowiedzialnych za edukację w wybranych dziedzinach

Poziom oczekiwań w stosunku do szkoły jest bardzo wysoki. Zdaniem badanych, oprócz przekazywania wiedzy powinna ona również rozwijać dzieci, przygotowywać je do zawodu i zainteresować sprawami społecznymi i politycznymi. Co ciekawe, w ciągu ostatniej dekady oczekiwania wobec szkoły nie zmieniły się – dowodzą tego badania przeprowadzane w 1998 zarówno przez CBOS, jak i OBOP (sondaż z 8–17.08.1998). To szkoła ma kształtować cechy moralne i osobowościowe oraz przystosowywać dzieci do życia w społeczeństwie. Warto przypomnieć wnioski z badań z 1998 roku wskazujące na ciekawą zależność. Dowodzą wówczas, że im gorzej wykształceni są rodzice, tym częściej chcą przenieść ciężar wychowania na szkołę. Najnowsze dane nie wykazują tak jasnej zależności. Na szkołę częściej wskazują jednak niektóre grupy respondentów. Należą do nich: robotnicy wykwalifikowani i niewykwalifikowani, rolnicy, a wśród grup społeczno-zawodowych jest to przede wszystkim personel średniego szczebla oraz technicy i pracownicy usług.

Z powyższej tabeli można wyczytać również hierarchię pozaedukacyjnych powinności szkoły. Według ankietowanych, jej zadaniem jest przede wszystkim rozwijanie zainteresowań i uzdolnień uczniów oraz przygotowanie ich do wyboru zawodu. W drugiej kolejności ma ona zapewnić wychowanie seksualne i obywatelskie oraz nauczyć wzorów dobrego zachowania.

Rodzice nie wskazują kolegów i koleżanek jako tych, którzy mogliby dziecko czegoś nauczyć, coś w nim rozwinąć. Wydaje się jednak, że – wbrew oczekiwaniom rodziców – siła wpływu rówieśników jest znaczna.

Wobec tak wielkiej wagi szkoły w procesie wychowania postanowiliśmy sprawdzić, jakimi kryteriami kierowali się rodzice przy wyborze konkretnej placówki oświatowej dla swoich dzieci.

Jedna trzecia respondentów nie miała możliwości wyboru szkoły. Odsetek takich osób jest wyraźnie większy na wsiach i w mniejszych miastach, co jest oczywiste, ponieważ liczba placówek jest tam zdecydowanie mniejsza lub w okolicy znajduje się tylko jedna szkoła. W miastach – szczególnie dużych – wyraźnie mniej osób narzeka na nieposiadanie wyboru. Na odpowiedzi w tej kwestii wpływa również poziom wykształcenia. Tylko co piąty badany z wyższym wykształceniem (19%) mówi, że nie miał wyboru, wobec 53% z wykształceniem podstawowym. Dzieje się tak dlatego, że zazwyczaj ludzie z wyższym wykształceniem mieszkają w dużych miastach, gdzie są w stanie znaleźć pracę odpowiadającą ich

kwalifikacjom. Świadomość wagi edukacji wśród ludzi z wyższym wykształceniem jest tak wysoka, iż nawet mieszkając w mniejszych miejscowościach gotowi są ponosić trudy dowożenia dzieci do lepszej szkoły o wyższym poziomie.

ODPOWIEDZI RODZICÓW MAJĄCYCH DZIECI W WIEKU SZKOLNYM (N=229)

CBOS

RYS. 4. CO PRZEDE WSZYSTKIM ZDECYDOWAŁO O WYBORZE SZKOŁY, W KTÓREJ UCZY SIĘ OBECNIE PANA(I) DZIECKO/DZIECI?

Bardzo ważnym kryterium wyboru szkoły dla dziecka jest bliskie jej położenie, co wiąże się z wygodą i bezpieczeństwem. Jeśli szkoła jest blisko domu, dziecko może samo do niej chodzić i samo z niej wracać, podczas gdy rodzice są w pracy. Oczywiście, bliskość szkoły traci na znaczeniu wraz z rozwojem dziecka. Im jest starsze i bardziej samodzielne, tym mniej uwagi zwracają rodzice na odległość, a więcej – na poziom edukacji. Poziom nauczania w szkole dziecka jest kluczowy przede wszystkim dla osób z wyższym wykształceniem (42%) oraz badanych zajmujących stanowiska kierownicze w firmach (45%).

Pytanie o kryterium wyboru szkoły miało również na celu weryfikację hipotezy o tradycjach rodzinnych chodzenia do tej samej szkoły – uzyskane odpowiedzi nie potwierdzają tej hipotezy. Być może kształtowanie się tradycji szkolnych – ich publiczne celebrowanie – dopiero się zaczyna. Prawdopodobnie takich dobrych szkół z tradycjami jest za mało, by ujawniły się w ogólnopolskich badaniach.

Zmieniła się też funkcja szkoły – dziś ma ona przygotować do egzaminu, który otworzy drogę do dobrego zawodu. Zaledwie 4% rodziców przy wyborze szkoły dla swojego dziecka kieruje się kryterium dobrego wychowania.

Podczas ostatniego badania zadaliśmy pytanie o szkołę katolicką. Wokół tych szkół powstało wiele stereotypów, część z nich była bardzo starannie pielęgnowana przez propagandę PRL. Dziś wiele placówek katolickich cieszy się dużym zainteresowaniem, czego dowodem może być fakt, że rodzice zapisują do nich dzieci z kilkuletnim wyprzedzeniem. Gdyby istniała możliwość posłania dziecka do szkoły katolickiej, skorzystałoby z niej 30% badanych. Wśród uzasadnień tego wyboru dało się słyszeć, że jest to szkoła nastawiona na ucznia, dobrze wychowująca, dbająca o porządek, zapewniająca wysoki poziom nauczania, a jednocześnie bezpieczeństwo. Ponad dwie piąte respondentów (44%) odpowiedziało, że nie posłałoby dziecka do takiej szkoły, uzasadniając to koniecznością dania dziecku wyboru w sprawie wyznania, brakiem zaufania do Kościoła i obawą przed brakiem tolerancji. Co czwarty ankietowany (26%) nie miał zdania na ten temat. Wyniki badań zdają się potwierdzać, że – w opiniach społeczeństwa – system oświaty powinien być państwowy i w głównej mierze świecki. Na utrzymywanie się tych opinii wpływa zapewne brak debaty na temat szkolnictwa prywatnego i katolickiego. Wysoki odsetek odpowiedzi „trudno powiedzieć” dowodzi braku wykrystalizowanych poglądów na temat niepublicznych szkół wyznaniowych. Inaczej jest w krajach Europy Zachodniej, gdzie powszechne zastanawianie się nad rolą szkolnictwa wyznaniowego stymuluje zarówno szkoły katolickie, jak i publiczne do ulepszania programu i metod pedagogicznych.

Odnosząc się do kwestii wychowania Polacy opowiadają się za wzajemnym porozumieniem między rodzicami a dziećmi. Wśród wartości, które chcą przekazać młodemu pokoleniu, jest przede wszystkim moralność. Dość ważne są też cechy związane z dopasowaniem się do gospodarki kapitalistycznej i ułatwiające osiągnięcie w niej sukcesu – posiadanie własnego zdania, przedsiębiorczość, walka o swoje, ambicja, dążenie do szczęścia. Zważywszy na deklarowaną przez większość Polaków przynależność do Kościoła katolickiego, można zauważyć, że stosunkowo rzadko wskazywana jest religijność jako cecha, na którą warto kłaść nacisk podczas procesu wychowania. Tylko jedna trzecia społeczeństwa zwraca na nią uwagę. Częściej niż na religijność wskazywano w tym kontekście na patriotyzm. Mniej ważne jest zaangażowanie na rzecz innych – najwrażliwsi i gotowi

do pomocy okazali się najczęściej badani uczestniczący w praktykach religijnych. Natomiast – zdaniem ankietowanych – należy bronić dzieci przed zatraceniem się w pracy oraz zdobywaniem pieniędzy za wszelką cenę.

Wychowanie dzieci to zadanie rodziców, ale w podejmowaniu tego trudu chcieliby oni liczyć na pomoc, szczególnie szkoły. Oprócz swoich funkcji edukacyjnych szkoła – według ankietowanych – powinna rozwijać zainteresowania uczniów oraz przygotowywać ich do zawodu. W tak tradycyjnie katolickim kraju, jakim jest Polska, ponad 40% społeczeństwa nie chciałoby, by ich dziecko uczyło się w szkole katolickiej.

Modele wychowawcze różnią się znacznie w zależności od pozycji społeczno-zawodowej rodziców oraz ich wykształcenia. W domach inteligencji oraz kadry zarządzającej częstsze są zabawy z dziećmi, czytanie im, wspólne chodzenie do kina i teatru. W domach rolników i robotników takie działania są rzadkością. Biorąc pod uwagę, że ponad połowa ankietowanych nigdy nie wychodzi z dziećmi do kina lub teatru, można się zastanawiać, czy barierą jest głównie brak kapitału kulturowego czy może wciąż zbyt niskie zarobki. Zabranie czteroosobowej rodziny do kina w weekend stanowi dla wielu spory wydatek. Wśród najczęstszych zarzutów, jakie pojawiają się pod adresem dzisiejszych rodziców, jest brak czasu dla dzieci oraz nadmierne ich rozpieszczanie.

Opracowała
Magdalena SMAK-WÓJCICKA

A N E K S

Tabela 1

		Którą z podanych niżej opinii uważa Pani za słuszną?			Liczba osób
		Dla dobrego wychowania dzieci ważniejsza jest karność i szacunek dla rodziców	Ważniejsze jest porozumienie między rodzicami i dziećmi	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	
Ogółem		14	83	3	1039
Płeć	Mężczyźni	15	81	4	490
	Kobiety	13	85	2	550
Wiek	18-24 lata	8	89	3	144
	25-34	10	87	3	193
	35-44	13	84	2	157
	45-54	13	86	1	173
	55-64	15	82	3	176
	65 lat i więcej	22	74	4	196
Miejsce zamieszkania	Wieś	16	80	4	387
	Miasto do 20 tys.	13	86	1	144
	20-100 tys.	15	83	2	202
	101-500 tys.	14	83	3	167
	501 tys. i więcej mieszk.	7	90	2	138
Wykształcenie	Podstawowe	20	76	4	280
	Zasadnicze zawodowe	15	82	3	261
	Średnie	10	88	2	352
	Wyższe	9	87	4	147
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	11	85	4	79
	Średni personel, technicy	12	88		41
	Pracownicy adm.-biurowi	4	90	6	67
	Pracownicy usług	15	83	1	62
	Robotnicy wykwalifikowani	8	89	3	121
	Robotnicy niewykwalifik.	19	77	3	64
	Rolnicy	21	76	3	55
Pracujący na własny rach.	7	90	3	40	
Bierni zawodowo	Renciści	14	83	2	74
	Emeryci	22	75	3	242
	Uczniowie i studenci	8	88	4	71
	Bezrobotni	8	92		62
	Gospodynie domowe i inni	12	88		61
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	10	85	4	134
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	11	87	1	85
	sekt. prywat. poza rolnict.	10	87	3	228
	prywatnym gosp. rolnym	21	74	5	59
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	17	81	3	194
	501-750	15	81	3	163
	751-1000	15	82	4	190
	1001-1500	13	86	1	151
	Powyżej 1500 zł	11	86	3	107
Ocena własnych war. mater.	Złe	17	79	3	161
	Średnie	18	80	2	463
	Dobre	8	89	3	415
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	22	75	3	55
	Raz w tygodniu	14	83	2	498
	1-2 razy w miesiącu	15	82	3	166
	Kilka razy w roku	11	87	2	207
	W ogóle nie uczestniczy	10	85	6	112
Poglądy polityczne	Lewica	12	85	3	131
	Centrum	11	87	2	315
	Prawica	16	81	3	344
	Trudno powiedzieć	16	81	4	249

Tabela 2

		Jak według Pana(i) w dzisiejszych czasach rodzice na ogół postępują z dziećmi? Proszę wskazać, który z tych punktów najlepiej odpowiada Pana(i) poglądom				Liczba osób
		Poświęcają dzieciom zbyt mało czasu i uwagi	Opinie pośrednie	Zanadto koncentrują się na swoich dzieciach, poświęcają im zbyt wiele czasu i uwagi	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	
Ogółem		72	17	9	2	1041
Płeć	Mężczyźni	70	18	9	3	491
	Kobiety	73	16	9	2	550
Wiek	18-24 lata	62	25	11	3	144
	25-34	73	19	8	1	193
	35-44	79	14	5	2	158
	45-54	74	13	12	2	173
	55-64	72	19	6	2	176
	65 lat i więcej	69	16	11	5	197
Miejsce zamieszkania	Wieś	67	21	10	3	388
	Miasto do 20 tys.	79	11	8	2	144
	20-100 tys.	68	18	12	1	203
	101-500 tys.	71	17	8	3	167
	501 tys. i więcej mieszk.	82	14	2	2	138
Wykształcenie	Podstawowe	65	17	14	4	281
	Zasadnicze zawodowe	71	19	7	3	261
	Średnie	76	16	7	1	352
	Wyższe	76	17	4	3	148
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	81	13	3	3	79
	Średni personel, technicy	82	17	2		41
	Pracownicy adm.-biurowi	75	12	11	3	67
	Pracownicy usług	73	19	5	3	62
	Robotnicy wykwalifikowani	74	15	10	1	121
	Robotnicy niewykwalifik.	64	25	10	1	64
	Rolnicy	75	16	5	3	55
	Pracujący na własny rach.	75	22	3		40
Bierni zawodowo	Renciści	62	25	8	4	74
	Emeryci	71	16	9	4	243
	Uczniowie i studenci	60	27	12	1	71
	Bezrobotni	67	19	13	1	62
	Gospodynie domowe i inni	77	7	17		61
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	79	17	3	1	135
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	76	12	12		85
	sekt. pryw. poza rolnict.	73	18	7	2	228
	prywatnym gosp. rolnym	70	20	8	1	59
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	68	19	12	1	195
	501-750	64	21	12	2	163
	751-1000	73	18	7	3	190
	1001-1500	79	12	8	1	151
	Powyżej 1500 zł	67	18	11	3	107
Ocena własnych war. mater.	Złe	72	19	6	3	161
	Średnie	72	17	8	2	465
	Dobre	71	17	10	2	415
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	74	10	7	8	56
	Raz w tygodniu	72	16	10	2	498
	1-2 razy w miesiącu	73	17	9	1	167
	Kilka razy w roku	73	21	6	1	207
	W ogóle nie uczestniczy	67	19	10	4	112
Poglądy polityczne	Lewica	79	8	12	1	131
	Centrum	73	19	8	0	315
	Prawica	70	19	10	2	344
	Trudno powiedzieć	68	19	7	6	250

Tabela 3

		Jak według Pana(i) w dzisiejszych czasach rodzice na ogół postępują z dziećmi? Proszę wskazać, który z tych punktów najlepiej odpowiada Pana(i) poglądom.				Liczba osób
		Rozpieszczają dzieci	Opinie pośrednie	Nie rozpieszczają dzieci	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	
Ogółem		67	21	9	3	1041
Płeć	Mężczyźni	68	20	10	2	491
	Kobiety	65	23	9	3	550
Wiek	18-24 lata	59	32	6	3	144
	25-34	72	16	11	1	193
	35-44	73	17	8	2	158
	45-54	68	17	12	2	173
	55-64	62	26	12	1	176
	65 lat i więcej	65	22	6	6	197
Miejsce zamieszkania	Wieś	66	23	9	2	388
	Miasto do 20 tys.	69	20	9	2	144
	20-100 tys.	66	20	12	2	203
	101-500 tys.	67	22	8	3	167
	501 tys. i więcej mieszk.	67	21	8	3	138
Wykształcenie	Podstawowe	67	22	7	4	281
	Zasadnicze zawodowe	63	24	11	3	261
	Średnie	67	20	11	2	352
	Wyższe	72	20	8	1	148
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	68	21	9	1	79
	Średni personel, technicy	70	16	9	4	41
	Pracownicy adm.-biurowi	59	26	10	5	67
	Pracownicy usług	68	20	9	3	62
	Robotnicy wykwalifikowani	71	18	10	1	121
	Robotnicy niewykwalifik.	76	18	5	1	64
	Rolnicy	59	20	18	3	55
	Pracujący na własny rach.	71	23	4	2	40
Bierni zawodowo	Renciści	53	33	12	1	74
	Emeryci	67	21	8	5	243
	Uczniowie i studenci	58	32	9	1	71
	Bezrobotni	74	13	13		62
	Gospodynie domowe i inni	72	17	9	2	61
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	66	23	10	2	135
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	70	24	6		85
	sekt. pryw. poza rolnict.	70	18	9	2	228
	prywatnym gosp. rolnym	62	21	14	3	59
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	64	26	8	2	195
	501-750	64	20	14	2	163
	751-1000	71	18	9	2	190
	1001-1500	65	26	8	2	151
	Powyżej 1500 zł	68	20	10	2	107
Ocena własnych war. mater.	Złe	69	16	12	3	161
	Średnie	68	23	7	2	465
	Dobre	64	22	11	3	415
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	64	21	9	5	56
	Raz w tygodniu	66	21	11	2	498
	1-2 razy w miesiącu	72	17	9	2	167
	Kilka razy w roku	64	25	8	4	207
	W ogóle nie uczestniczy	67	22	8	3	112
Poglądy polityczne	Lewica	68	21	9	2	131
	Centrum	66	24	8	1	315
	Prawica	69	18	12	1	344
	Trudno powiedzieć	63	23	7	6	250

Tabela 4

		Jak według Pana(i) w dzisiejszych czasach rodzice na ogół postępują z dziećmi? Proszę wskazać, który z tych punktów najlepiej odpowiada Pana(i) poglądom				Liczba osób
		Są nadmiernie opiekuńczy, nie uczą dzieci samodzielności	Opinie pośrednie	Zbyt szybko zmuszają dzieci do samodzielności	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	
Ogółem		50	31	14	5	1041
Płeć	Mężczyźni	54	30	11	4	491
	Kobiety	47	32	16	5	550
Wiek	18-24 lata	45	38	15	2	144
	25-34	51	36	10	3	193
	35-44	49	37	12	2	158
	45-54	57	26	14	3	173
	55-64	53	26	16	5	176
	65 lat i więcej	47	27	14	12	197
Miejsce zamieszkania	Wieś	51	31	12	6	388
	Miasto do 20 tys.	45	37	14	4	144
	20-100 tys.	54	28	15	3	203
	101-500 tys.	51	31	13	5	167
	501 tys. i więcej mieszk.	48	31	15	5	138
Wykształcenie	Podstawowe	51	26	15	8	281
	Zasadnicze zawodowe	51	31	14	3	261
	Średnie	48	36	13	4	352
	Wyższe	54	32	12	3	148
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	57	33	9	1	79
	Średni personel, technicy	50	42	6	2	41
	Pracownicy adm.-biurowi	50	34	13	3	67
	Pracownicy usług	49	33	12	5	62
	Robotnicy wykwalifikowani	48	38	12	2	121
	Robotnicy niewykwalifik.	54	32	12	2	64
	Rolnicy	54	22	13	11	55
	Pracujący na własny rach.	62	28	7	2	40
Bierni zawodowo	Renciści	50	25	17	8	74
	Emeryci	50	27	14	9	243
	Uczniowie i studenci	49	34	17		71
	Bezrobotni	44	36	17	3	62
	Gospodynie domowe i inni	44	33	21	2	61
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	58	32	7	2	135
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	46	40	14		85
	sekt. pryw. poza rolnict.	51	35	12	3	228
	prywatnym gosp. rolnym	56	28	10	6	59
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	42	39	14	4	195
	501-750	53	27	16	4	163
	751-1000	48	32	16	4	190
	1001-1500	55	29	11	5	151
	Powyżej 1500 zł	58	26	11	5	107
Ocena własnych war. mater.	Złe	48	33	14	6	161
	Średnie	51	31	13	5	465
	Dobre	51	31	14	4	415
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	55	23	12	9	56
	Raz w tygodniu	50	31	14	5	498
	1-2 razy w miesiącu	51	31	13	5	167
	Kilka razy w roku	48	36	12	4	207
	W ogóle nie uczestniczy	55	27	15	3	112
Poglądy polityczne	Lewica	56	27	14	2	131
	Centrum	47	38	13	2	315
	Prawica	53	28	14	4	344
	Trudno powiedzieć	48	29	13	9	250

Tabela 5

		Jak według Pana(i) w dzisiejszych czasach rodzice na ogół postępują z dziećmi? Proszę wskazać, który z tych punktów najlepiej odpowiada Pana(i) poglądom				Liczba osób
		Zbyt rzadko stosują kary fizyczne, tzw. lanie	Opinie pośrednie	Zbyt często biją dzieci	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	
Ogółem		44	28	21	7	1041
Płeć	Mężczyźni	48	30	16	6	491
	Kobiety	40	28	25	8	550
Wiek	18-24 lata	32	37	28	3	144
	25-34	38	30	29	3	193
	35-44	41	30	23	7	158
	45-54	56	23	15	7	173
	55-64	51	22	19	8	176
	65 lat i więcej	45	31	13	12	197
Miejsce zamieszkania	Wieś	50	26	15	8	388
	Miasto do 20 tys.	51	22	20	7	144
	20-100 tys.	40	30	25	5	203
	101-500 tys.	39	34	24	3	167
	501 tys. i więcej mieszk.	30	33	29	8	138
Wykształcenie	Podstawowe	49	28	15	9	281
	Zasadnicze zawodowe	49	28	15	8	261
	Średnie	40	31	24	6	352
	Wyższe	34	25	37	4	148
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	27	33	36	5	79
	Średni personel, technicy	52	19	19	10	41
	Pracownicy adm.-biurowi	37	31	25	6	67
	Pracownicy usług	37	23	34	6	62
	Robotnicy wykwalifikowani	46	34	14	6	121
	Robotnicy niewykwalifik.	51	25	23	2	64
	Rolnicy	55	27	3	14	55
	Pracujący na własny rach.	39	28	20	13	40
Bierni zawodowo	Renciści	47	22	17	13	74
	Emeryci	46	28	17	9	243
	Uczniowie i studenci	37	39	24		71
	Bezrobotni	54	28	16	2	62
	Gospodynie domowe i inni	44	25	31		61
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	41	29	24	6	135
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	48	25	22	5	85
	sekt. pryw. poza rolnict.	36	32	25	7	228
	prywatnym gosp. rolnym	55	31	2	12	59
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	44	27	22	7	195
	501-750	47	29	15	9	163
	751-1000	42	30	21	7	190
	1001-1500	39	38	18	5	151
	Powyżej 1500 zł	37	24	33	7	107
Ocena własnych war. mater.	Złe	48	21	22	9	161
	Średnie	45	31	18	6	465
	Dobre	41	29	24	6	415
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	57	17	18	8	56
	Raz w tygodniu	45	27	21	7	498
	1-2 razy w miesiącu	49	27	19	6	167
	Kilka razy w roku	36	37	20	7	207
	W ogóle nie uczestniczy	38	29	29	4	112
Poglądy polityczne	Lewica	46	29	20	6	131
	Centrum	43	31	20	5	315
	Prawica	45	26	22	7	344
	Trudno powiedzieć	42	28	21	9	250

Tabela 6

		Jak według Pana(i) w dzisiejszych czasach rodzice na ogół postępują z dziećmi? Proszę wskazać, który z tych punktów najlepiej odpowiada Pana(i) poglądom				Liczba osób
		Są zbyt wymagający, nie liczą się z możliwościami dzieci	Opinie pośrednie	Nie stawiają dzieciom żadnych wymagań	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	
Ogółem		33	34	29	4	1041
Płeć	Mężczyźni	33	33	30	4	491
	Kobiety	33	34	29	4	550
Wiek	18-24 lata	34	39	24	3	144
	25-34	33	36	29	2	193
	35-44	33	36	31		158
	45-54	33	29	34	4	173
	55-64	35	33	26	5	176
	65 lat i więcej	29	29	31	11	197
Miejsce zamieszkania	Wieś	32	33	30	5	388
	Miasto do 20 tys.	32	31	34	3	144
	20-100 tys.	33	36	29	2	203
	101-500 tys.	34	36	23	7	167
	501 tys. i więcej mieszk.	33	32	32	3	138
Wykształcenie	Podstawowe	31	28	32	8	281
	Zasadnicze zawodowe	32	32	31	4	261
	Średnie	34	38	25	3	352
	Wyższe	32	35	31	1	148
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	35	29	35	1	79
	Średni personel, technicy	34	43	20	4	41
	Pracownicy adm.-biurowi	41	35	22	2	67
	Pracownicy usług	28	34	34	5	62
	Robotnicy wykwalifikowani	35	34	29	2	121
	Robotnicy niewykwalifik.	16	49	30	5	64
	Rolnicy	22	28	41	9	55
	Pracujący na własny rach.	28	27	45		40
Bierni zawodowo	Renciści	27	35	32	6	74
	Emeryci	32	31	28	9	243
	Uczniowie i studenci	46	38	17		71
	Bezrobotni	46	23	29	2	62
	Gospodynie domowe i inni	34	39	27		61
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	37	34	26	4	135
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	36	31	31	2	85
	sekt. pryw. poza rolnict.	26	40	31	2	228
	prywatnym gosp. rolnym	27	28	37	8	59
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	29	39	28	3	195
	501-750	33	25	39	3	163
	751-1000	31	34	30	5	190
	1001-1500	26	38	32	5	151
	Powyżej 1500 zł	37	30	30	3	107
Ocena własnych war. mater.	Złe	35	26	34	5	161
	Średnie	32	36	28	5	465
	Dobre	33	34	29	4	415
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	37	29	29	6	56
	Raz w tygodniu	33	33	29	5	498
	1-2 razy w miesiącu	41	30	26	3	167
	Kilka razy w roku	25	38	33	4	207
	W ogóle nie uczestniczy	32	34	30	4	112
Poglądy polityczne	Lewica	30	30	38	2	131
	Centrum	35	36	26	3	315
	Prawica	32	36	28	4	344
	Trudno powiedzieć	32	28	31	8	250

Tabela 7

		Jak często zdarza się Panu(i) mieć czas aby odrabiać z dzieckiem lekcje, pomagać w nauce?					Liczba osób
		W zasadzie codziennie	Kilka razy w tygodniu	Tylko w niedzielę lub inne wolne dni	Prawie wcale	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	%	
Ogółem		36	19	13	27	6	269
Płeć	Mężczyźni	17	13	20	40	10	118
	Kobiety	51	23	7	16	2	150
Wiek	18-24 lata				72	28	3
	25-34	42	21	14	14	10	75
	35-44	42	20	13	23	3	109
	45-54	27	17	11	43	2	64
	55-64	16	18	20	35	12	14
	65 lat i więcej		22		42	37	3
Miejsce zamieszkania	Wieś	31	18	13	32	5	106
	Miasto do 20 tys.	42	23	8	25	2	39
	20-100 tys.	43	21	10	24	2	49
	101-500 tys.	39	20	16	18	7	43
	501 tys. i więcej mieszk.	29	12	18	25	17	31
Wykształcenie	Podstawowe	35	17	10	31	8	45
	Zasadnicze zawodowe	29	16	16	36	3	91
	Średnie	44	17	11	20	9	90
	Wyższe	36	32	13	17	3	42
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	39	33	10	18		39
	Średni personel, technicy	18	31	27	14	10	13
	Pracownicy adm.-biurowi	52	15	5	23	5	17
	Pracownicy usług	66	12	7	8	8	25
	Robotnicy wykwalifikowani	19	15	19	42	5	63
	Robotnicy niewykwalifik.	17	12	8	43	20	17
	Rolnicy	24	25	16	32	4	22
Pracujący na własny rach.	28	11	21	23	17	17	
Bierni zawodowo	Renciści	69	8	14	9		11
	Emeryci		11	19	52	19	6
	Bezrobotni	40	23		37		19
	Gospodynie domowe i inni	71	20	4	5		20
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	39	16	15	25	6	54
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	24	24	16	26	10	36
	sekt. pryw. poza rolnict.	34	16	10	33	7	87
	prywatnym gosp. rolnym	18	25	21	32	4	25
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	35	15	12	31	7	79
	501-750	31	21	7	34	7	30
	751-1000	32	16	18	29	4	45
	1001-1500	29	16	20	27	8	26
	Powyżej 1500 zł	35	5	9	50		22
Ocena własnych war. mater.	Złe	40	18	11	17	14	43
	Średnie	36	14	10	35	5	107
	Dobre	35	24	16	23	3	118
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	54	22	12	12		7
	Raz w tygodniu	35	22	13	25	5	134
	1-2 razy w miesiącu	41	7	12	40		45
	Kilka razy w roku	35	17	15	26	6	58
	W ogóle nie uczestniczy	27	29	4	18	21	24
Poglądy polityczne	Lewica	24	6	13	49	7	30
	Centrum	34	22	16	22	6	84
	Prawica	37	20	12	22	8	92
	Trudno powiedzieć	43	18	9	29	1	62

Tabela 8

		Jak często zdarza się Panu(i) mieć czas aby rozmawiać z dzieckiem o jego sprawach, przeżyciach?					Liczba osób
		W zasadzie codziennie	Kilka razy w tygodniu	Tylko w niedzielę lub inne wolne dni	Prawie wcale	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	%	
Ogółem		53	28	14	4	1	306
Płeć	Mężczyźni	37	31	23	8	2	137
	Kobiety	67	25	6	2	1	168
Wiek	18-24 lata	61		39			3
	25-34	66	24	5	3	1	92
	35-44	53	26	17	4		124
	45-54	43	32	19	6		68
	55-64	34	39	12	10	5	16
	65 lat i więcej		53			47	3
Miejsce zamieszkania	Wieś	44	29	18	8	1	118
	Miasto do 20 tys.	61	20	15	5		46
	20-100 tys.	60	32	8			60
	101-500 tys.	62	17	14	5	2	46
	501 tys. i więcej mieszk.	52	41	4		3	36
Wykształcenie	Podstawowe	55	25	7	11	3	49
	Zasadnicze zawodowe	40	31	25	4	1	99
	Średnie	60	26	9	4	1	105
	Wyższe	65	27	8			53
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	61	28	12			44
	Średni personel, technicy	58	27	14			16
	Pracownicy adm.-biurowi	66	24		10		20
	Pracownicy usług	79	13	8			26
	Robotnicy wykwalifikowani	35	33	24	6	1	68
	Robotnicy niewykwalifik.	38	22	23	10	6	20
	Rolnicy	31	38	20	11		26
Pracujący na własny rach.	62	12	22	4		21	
Bierni zawodowo	Renciści	81	19				12
	Emeryci		82			18	7
	Bezrobotni	58	36	6			22
	Gospodynie domowe i inni	74	20		5		24
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	64	20	15	1		60
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	49	39	7	3	2	41
	sekt. pryw. poza rolnict.	50	24	18	7	1	99
	prywatnym gosp. rolnym	27	36	28	9		30
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	55	24	12	8		87
	501-750	46	36	3	12	3	36
	751-1000	59	23	18			50
	1001-1500	46	30	24			30
	Powyżej 1500 zł	57	21	16	7		29
Ocena własnych war. mater.	Złe	53	35	5	2	4	47
	Średnie	54	26	14	6		122
	Dobre	53	27	16	3	1	137
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	60	30	10			8
	Raz w tygodniu	53	23	18	4	1	154
	1-2 razy w miesiącu	57	30	13			53
	Kilka razy w roku	50	34	6	10		64
	W ogóle nie uczestniczy	52	38	5		5	26
Poglądy polityczne	Lewica	56	32	9	3		35
	Centrum	48	28	17	6	1	96
	Prawica	58	25	12	3	2	103
	Trudno powiedzieć	52	29	14	4		71

Tabela 9

		Co przede wszystkim zdecydowało o wyborze szkoły, w której uczy się obecnie Pana(i) dziecko? Proszę wybrać jedną odpowiedź				
		Nie miałem(am) wyboru, była to jedyna szkoła w pobliżu	Szkoła była blisko domu lub pracy	Jedno z rodziców dziecka chodziło do tej szkoły	Rodzeństwo jest/było w tej szkole	Ta szkoła ma dobry poziom nauczania
		%	%	%	%	%
Ogółem		33	32	1	3	16
Płeć	Mężczyźni	30	35	2	4	17
	Kobiety	35	30	1	3	16
Wiek	18-24 lata					
	25-34	44	41			7
	35-44	29	29	1	5	24
	45-54	36	29	4	4	12
	55-64	7	46			13
	65 lat i więcej	100				
Miejsce zamieszkania	Wieś	53	28		3	9
	Miasto do 20 tys.	27	50	2	3	9
	20-100 tys.	25	18			34
	101-500 tys.	14	49	7		22
	501 tys. i więcej mieszk.	6	27		15	17
Wykształcenie	Podstawowe	53	25	2	6	5
	Zasadnicze zawodowe	38	35	3	2	10
	Średnie	25	33		3	17
	Wyższe	19	33		3	42
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	21	22		7	45
	Średni personel, technicy	30	22			13
	Pracownicy adm.-biurowi	15	42		9	14
	Pracownicy usług	43	36			13
	Robotnicy wykwalifikowani	23	43	3	4	16
	Robotnicy niewykwalifik.	48	15		6	
	Rolnicy	60	14			12
Pracujący na własny rach.	23	40		9	18	
Bierni zawodowo	Renciści	36	10	15		13
	Emeryci	67				14
	Bezrobotni	28	62			
	Gospodynie domowe i inni	48	40			6
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	26	27	2	2	22
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	37	23		11	14
	sekt. pryw. poza rolnict.	21	46	1	3	23
	prywatnym gosp. rolnym	57	11		4	10
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	47	30	2		9
	501-750	34	44	3	4	13
	751-1000	32	41			17
	1001-1500	21	15	4	10	26
	Powyżej 1500 zł	17	10		12	48
Ocena własnych war. mater.	Złe	28	46	6		7
	Średnie	46	22		4	15
	Dobre	24	36	1	4	21
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	25	47			28
	Raz w tygodniu	35	32	1	4	17
	1-2 razy w miesiącu	41	33		11	6
	Kilka razy w roku	25	32	3		19
	W ogóle nie uczestniczy	33	30			18
Poglądy polityczne	Lewica	27	27		5	21
	Centrum	38	28	2	3	12
	Prawica	24	33	2	4	22
	Trudno powiedzieć	42	39		2	12

Tabela (9 cd.)

		Co przede wszystkim zdecydowało o wyborze szkoły, w której uczy się obecnie Pana(i) dziecko? Proszę wybrać jedną odpowiedź				Liczba osób
		Odpowiada mi atmosfera szkoły	Ta szkoła dobrze wychowuje dzieci	Inne	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	
Ogółem		2	4	5	2	229
Płeć	Mężczyźni		7	4	1	97
	Kobiety	4	2	6	2	133
Wiek	18-24 lata				100	1
	25-34	2	6			49
	35-44	2	2	8		107
	45-54	2	5	4	3	56
	55-64	10	8	10	5	14
	65 lat i więcej					2
Miejsce zamieszkania	Wieś	3	1	4		94
	Miasto do 20 tys.		4	4		34
	20-100 tys.	8	9	3	4	43
	101-500 tys.			2	5	33
	501 tys. i więcej mieszk.		12	23		25
Wykształcenie	Podstawowe	4		3	3	39
	Zasadnicze zawodowe	1	2	10		78
	Średnie	3	10	4	3	79
	Wyższe	3				33
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	3		2		34
	Średni personel, technicy		35			9
	Pracownicy adm.-biurowi	14		6		14
	Pracownicy usług			4	4	22
	Robotnicy wykwalifikowani		5	3	3	53
	Robotnicy niewykwalifik.			24	7	15
	Rolnicy	7		8		20
Pracujący na własny rach.			10		15	
Bierni zawodowo	Renciści		10	16		10
	Emeryci		19			6
	Bezrobotni	10				14
	Gospodynie domowe i inni		6			18
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	2	7	11		44
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	3	10		3	31
	sekt. pryw. poza rolnict.	1		3	1	75
	prywatnym gosp. rolnym	6		12		24
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł			9	3	73
	501-750	3				27
	751-1000			11		32
	1001-1500	4	16	4		24
	Powyżej 1500 zł	5	9			21
Ocena własnych war. mater.	Złe			13		37
	Średnie	1	2	6	4	91
	Dobre	5	7	2		101
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu					6
	Raz w tygodniu	3	3	3	2	121
	1-2 razy w miesiącu	3		6		32
	Kilka razy w roku	2	5	13	2	53
	W ogóle nie uczestniczy		18			18
Poglądy polityczne	Lewica		13	7		22
	Centrum	3	4	7	1	73
	Prawica	4	5	6	1	81
	Trudno powiedzieć			2	3	53